

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.3.17>**Я. В. Білоус**

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Наукова публікація присвячена дослідженню проблематики правового регулювання інформаційних технологій в Україні в умовах євроінтеграції та цифрової трансформації.

Зазначається, що стрімкий розвиток інформаційних технологій створює безліч викликів для правової системи, оскільки нормативно-правове регулювання часто відстає від темпів технологічного прогресу. Це спричиняє правові прогалини, конфлікти інтересів та нові загрози для державних інституцій, бізнесу та суспільства. Такі категорії й явища, як криптовалюти, штучний інтелект, кібербезпека, вимагають нових підходів до регулювання, адже вони кидають виклик традиційним уявленням про об'єкти права та відповідальність.

Досліджується історія прийняття нормативно-правових актів у сфері регулювання інформаційних технологій в Україні, таких як Закон «Про віртуальні активи» та Закон «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Виокремлюються переваги і недоліки їх реалізації, а також аналізуються проблеми імплементації європейських стандартів до норм українського законодавства.

Публікація акцентує увагу на необхідності створення ефективної нормативно-правової бази для регулювання таких питань, як захист приватності, відповідальність за рішення алгоритмів штучного інтелекту, боротьба з кіберзлочинністю та забезпечення кібербезпеки. Також підкреслюється важливість міжнародної співпраці, адаптації європейського законодавства до українських умов і впровадження інноваційних підходів до захисту прав осіб, що взаємодіють із новітніми технологіями.

Формулюється висновок про важливість і доцільність використання міжнародного досвіду, гармонізації законодавства з європейськими стандартами та розвитку кіберінфраструктури для досягнення ефективної правової регуляції інформаційних технологій.

Підкреслюється перспектива подальшого дослідження цієї тематики з метою аналізу нових викликів, пов'язаних із цифровою трансформацією, для забезпечення конкурентоспроможності України в глобальному цифровому просторі.

Ключові слова: цифрова трансформація, інформаційні технології, криптовалюти, штучний інтелект, приватність, кібербезпека, євроінтеграція, гармонізація законодавства.

Вступ. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, які відіграють ключову роль у формуванні сучасного цифрового суспільства, особливого значення набуває питання правового регулювання цієї сфери. Інформаційні технології є основою економічного прогресу, інструментом удосконалення державного управління, а також засобом забезпечення національної безпеки. У контексті євроінтеграції та цифрової трансформації, Україна стикається з низкою викликів, які потребують ефективних правових рішень.

Одним із головних викликів є те, що законодавство часто не встигає за стрімкими змінами у сфері технологій. Це створює прогалини

у правовому регулюванні, які підривають довіру до державних інституцій, ускладнюють ведення бізнесу та становлять загрозу для приватності громадян. У таких умовах виникає необхідність модернізації правових механізмів для регулювання нових явищ в українському правовому полі, таких як криптовалюти, штучний інтелект, NFT, автономні системи тощо.

Вітчизняні та міжнародні експерти, включаючи провідних українських науковців, таких як О. Баранов, О. Головенко, М. Хаустова акцентують увагу на важливості гармонізації українського законодавства із нормами ЄС. Зокрема, Регламент ЄС щодо штучного інтелекту та GDPR стають ключовими орієнтирами для

адаптації правових механізмів України до європейських стандартів.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю осмислення існуючих правових прогалин, адаптації українського законодавства до сучасних умов цифрової трансформації та інтеграції до європейського цифрового простору. Це дозволить Україні стати конкурентоздатною на глобальному ринку технологій та забезпечити стабільний розвиток цифрового суспільства.

Таким чином, дослідження проблематики правового регулювання інформаційних технологій в Україні є надзвичайно актуальним у контексті сучасних глобалізаційних викликів та національних інтересів.

Постановка завдання. Метою наукової публікації є дослідження актуальних проблем правового регулювання інформаційних технологій в Україні в умовах євроінтеграції та цифрової трансформації. Зокрема, увагу приділено аналізу законодавчих актів у цій сфері, їх відповідності міжнародним стандартам, а також визначенню шляхів вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення ефективного функціонування інформаційних технологій в Україні.

Методологія даної публікації ґрунтується на використанні сучасних наукових підходів (системного, міждисциплінарного, прогностичного), а також поєднанні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження. Зокрема: закони та принципи діалектики (для виявлення взаємозв'язків між розвитком технологій та правовим регулюванням); системний підхід (для комплексного аналізу правового регулювання інформаційних технологій як складової частини державного управління); структурно-функціональний метод (для вивчення ролі та функцій різних інституцій у сфері регулювання інформаційних технологій); порівняльно-правовий аналіз (для зіставлення українського законодавства з європейськими та міжнародними стандартами у сфері інформаційних технологій); формально-юридичний метод (для аналізу нормативно-правових актів, що регулюють використання інформаційних технологій в Україні); метод юридичного моделювання (для розробки рекомендацій щодо вдосконалення законодавства у сфері інформаційних технологій); емпіричний аналіз (для дослідження практичних аспектів впровадження інформаційних технологій та їхнього правового забезпечення); соціологічний метод (для вивчення суспільного сприйняття та впливу

правових норм на розвиток інформаційних технологій).

Результати дослідження. Цифрова трансформація є одним із ключових напрямів сучасного розвитку суспільства, яка впливає на всі сфери життя. Водночас цей процес створює численні виклики у сфері правового регулювання, особливо щодо інформаційних технологій. Стрімкий технологічний прогрес нерідко випереджає зміни в законодавстві, що призводить до прогалин у правовому полі, конфліктів інтересів та нових викликів для державних органів, бізнесу та суспільства.

Вітчизняні та міжнародні експерти, включаючи провідних українських науковців, таких як О. Баранов [2], М. Хаустова [1] визначають особливості правового забезпечення розвитку сучасної інформаційної інфраструктури суспільства та проблеми правового регулювання суспільних відносин у сфері застосування інформаційних технологій (зокрема, Інтернету речей) та пропонують напрями вдосконалення законодавства з питань захисту прав людини в умовах використання цифрових технологій, акцентуючи увагу на важливості гармонізації українського законодавства із нормами ЄС. Зокрема, Регламент ЄС щодо штучного інтелекту та GDPR стають ключовими орієнтирами для адаптації правових механізмів України до європейських стандартів [4].

Інформаційні технології розвиваються настільки швидко, що законодавчі акти, ухвалені кілька років тому, можуть втратити актуальність ще до їх повноцінного впровадження. Наприклад, у 2017 році під час дискусій щодо регулювання криптовалют блокчейн вже активно застосовувався у фінансових операціях, логістиці тощо. Схожа ситуація спостерігається зі штучним інтелектом, який став важливим інструментом для аналізу даних і автоматизації, але водночас породив низку етичних і правових питань.

Основною проблемою правового регулювання інформаційних технологій в Україні є те, що здебільшого консервативна правова система України часто не встигає за технологічними змінами. Прийняття законів вимагає часу, обговорень і консенсусу між усіма зацікавленими сторонами, тоді як технології змінюються майже щодня.

Цифрова трансформація ставить перед науковцями питання, як класифікувати та регулювати нові явища, такі як криптовалюти, NFT, штучний інтелект чи автономні системи. Чи

є вони об'єктами власності, суб'єктами права чи абсолютно новим правовим феноменом?

Так, наприклад, в Україні досі тривають суперечки щодо правового статусу криптовалют. Прийнятий у 2022 році Закон України «Про віртуальні активи» визначив основні поняття в цій галузі, але його ключові аспекти: оподаткування, захист прав інвесторів і протидія відмиванню коштів, досі залишаються нерозкритими [5].

Взагалі історія з прийняттям Закону України «Про віртуальні активи» стала своєрідним символом боротьби за визнання криптовалют та інших віртуальних активів у правовому полі України. Однак, незважаючи на серйозні наміри законодавців врегулювати відповідне питання, він так і не вступив у силу. Історія цього Закону показує, як складно поєднати інновації, економічну стабільність та міжнародні зобов'язання.

Іншим важливим проблемним питанням сьогодні є правове регулювання використання штучного інтелекту (далі – ШІ).

Штучний інтелект дедалі більше набуває значення невід'ємного елемента цифрової трансформації в Україні. Його використання охоплює різні галузі – медицину, транспорт, фінанси, державне управління, але водночас викликає значні правові, етичні та соціальні виклики. Одним із найбільш складних питань залишається визначення відповідальності за рішення, ухвалені алгоритмом, або дії автономних пристроїв, створених на основі штучного інтелекту [3].

Унікальна природа штучного інтелекту, який може самонавчатися, адаптуватися до змін та ухвалювати рішення без прямого втручання людини, ускладнює правове регулювання. Умовно можна виділити кілька аспектів цієї проблеми: 1) децентралізація відповідальності (якщо рішення ШІ спричиняє шкоду, виникає проблема визначення суб'єкта відповідальності (це має бути власник пристрою (як суб'єкт, що експлуатує технологію), розробник або виробник (як той, хто створив алгоритм чи пристрій) або ж користувач (який здійснює безпосереднє управління пристроєм); 2) труднощі доведення причинно-наслідкового зв'язку (традиційне право передбачає доведення причинно-наслідкового зв'язку між діями суб'єкта та наслідками. У випадку з ШІ, причинно-наслідковий зв'язок стає розмитим); 3) непередбачуваність дій ШІ (алгоритми ШІ можуть демонструвати поведінку, яка не була запланована розробниками, що ускладнює визначення відповідального суб'єкта).

Україна прагне адаптувати своє законодавство до європейських стандартів, зокрема Регламенту Європейського Союзу щодо ШІ, який встановлює чіткі правила для високоризикових систем [4].

Необхідно зазначити, що у Європейському Союзі ШІ не визнається суб'єктом права, але розглядаються механізми відповідальності розробників і користувачів. Тому Україні потрібно адаптувати ці підходи до своїх національних умов [7].

Європейські стандарти вимагають врахування етичних принципів при розробці ШІ. Для України важливо імплементувати ці принципи, зокрема прозорість, об'єктивність та неприпустимість дискримінації, враховуючи специфіку українського суспільства.

Використання ШІ має балансувати між технологічним прогресом і правами людини. Наприклад, розпізнавання обличчя може сприяти безпеці, але порушувати право на приватність.

Отже для ефективного використання ШІ в умовах євроінтеграції та цифрової трансформації України необхідно створити нормативно-правову базу, яка чітко визначатиме сфери застосування ШІ, відповідальність за наслідки його використання, механізми захисту прав осіб, постраждалих від дій ШІ.

Таким чином, штучний інтелект є потужним інструментом цифрової трансформації, але водночас він створює нові виклики для правової системи. Вирішення проблем відповідальності за рішення алгоритмів та дії автономних пристроїв вимагає системного підходу, гармонізації з міжнародними стандартами, врахування етичних аспектів та забезпечення прозорості. Україна має всі можливості стати одним з лідерів у цій сфері, якщо забезпечить своєчасну адаптацію законодавства та ефективну імплементацію міжнародного досвіду.

Приватність є ще однією гострою темою правового регулювання інформаційних технологій в Україні. У світі, де гаджети постійно фіксують місцезнаходження користувачів, а алгоритми створюють персоналізовану рекламу, захист персональних даних стає нагальною проблемою. Європейський регламент GDPR (2018 р.) задав стандарти у цій сфері, але його імплементація в Україні все ще триває. Крім того, навіть GDPR не охоплює всіх питань, зокрема як зберегти дані, якщо вони використовуються для машинного навчання, чи як забезпечити «право на забуття» у децентралізованих мережах [4].

Кібербезпека є однією з найважливіших складових правового регулювання інформаційних технологій, особливо в умовах військової агресії Російської Федерації проти України. Постійні кібернапади на критичну інфраструктуру, державні установи, бізнес і громадян створюють серйозні виклики для державної безпеки та суспільства.

Варто згадати, що у 2017 році було ухвалено Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Цей закон став важливим кроком у напрямку системного регулювання кібербезпеки, визначивши ключові принципи та напрями забезпечення кіберзахисту, серед яких: 1) ідентифікація та класифікація кіберзагроз (таких як кібератаки, кібершпигунство, витоки даних та деструктивні дії в кіберпросторі); 2) розподіл відповідальності між державними органами; 3) створення правових меж для захисту критичної інформаційної інфраструктури; 4) міжнародна співпраця у сфері кібербезпеки. [6].

Однак, попри прогресивність закону, його впровадження нині стикається з численними викликами.

Так, брак державного фінансування на впровадження комплексних заходів кіберзахисту призводить до недостатнього розвитку інфраструктури для виявлення, моніторингу та реагування на кібератаки. Неefективна координація між різними державними органами, що відповідають за кібербезпеку, ускладнює реалізацію системного підходу. Українські нормативні акти у сфері кібербезпеки лише частково відповідають вимогам міжнародних стандартів, таких як ISO/IEC 27001. Відсутність швидкого обміну даними про кіберзагрози з іншими країнами та організаціями також зменшує ефективність на їх реагування [8].

Для вирішення проблем з кібербезпекою перш за все необхідно удосконалювати існуючу нормативно-правову базу шляхом прийняття додаткових підзаконних актів для деталізації положень Закону «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», гармонізувати українське законодавство із сучасними європейськими стандартами у сфері кібербезпеки та зміцнювати міжнародну співпрацю й впроваджувати сучасні технології для виявлення та запобігання кібератакам.

Кібербезпека є невід'ємною частиною національної безпеки України в умовах цифрової трансформації та геополітичної нестабільності. Вирішення проблеми низької реалізації

правових норм, браку фахівців та інтеграції з міжнародними ініціативами є критично важливим завданням для держави. Лише за умови системного підходу до регулювання кібербезпеки та міжнародної співпраці Україна зможе ефективно протистояти сучасним викликам у кіберпросторі та забезпечити захист своїх громадян і критичної інфраструктури.

Цифрова трансформація відкриває широкі можливості для розвитку суспільства, але водночас створює серйозні виклики для правового регулювання інформаційних технологій. Основними проблемами є відставання законодавства від технологічних змін, етичні дилеми використання штучного інтелекту, захист приватності та кібербезпека.

Україна має всі можливості для успішного вирішення цих проблем за умови системного підходу, адаптації міжнародного досвіду та активного впровадження інновацій. Це дозволить забезпечити не лише технологічний розвиток, але й захист прав громадян, економічну стабільність та міжнародну інтеграцію.

Лише за таких умов інформаційні технології стануть не тільки каталізатором прогресу, а й інструментом забезпечення стабільності, безпеки та правопорядку.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє окреслити основні проблеми нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій в Україні та визначити перспективні напрями удосконалення законодавства, яке формує правову основу для функціонування інформаційних технологій в Україні.

Наукова публікація підкреслює важливість модернізації нормативно-правової бази, яка дозволить ефективно використовувати потенціал інформаційних технологій для побудови цифрового суспільства в Україні, що відповідає глобальним викликам та сучасним світовим стандартам.

Список використаної літератури:

1. Хаустова М.В. Гармонізація правового регулювання цифрових технологій в умовах євроінтеграції. *Юридична наука і практика*. 2021. № 4. С. 56–65.
2. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 02 грудня 2021 року, м. Київ. / Науковий керівник конференції: Баранов О.А.; Упоряд.: В.М. Фурашев, С.О. Дорогих. Київ: [видавництво], 2021. 324 с.
3. Гриценчук О. Використання штучного інтелекту в освіті: тенденції та перспективи в Україні та

- за кордоном. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2024. Вип. 10. С. 152–162. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743864/1/123-Article%20Text-371-1-10-20241129%203.pdf?utm_source=chatgpt.com.
4. Регламент ЄС 2016/679 Європейського Парламенту та Ради від 27 квітня 2016 р. про захист фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та про вільний рух таких даних (GDPR). URL: <https://eur-lex.europa.eu>.
 5. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.
 6. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.
 7. Artificial Intelligence Act (EU AI Act): Regulation proposal by European Commission, 2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu>.
 8. ISO/IEC 27001:2013. Information technology – Security techniques – Information security management systems – Requirements. International Organization for Standardization, Geneva, Switzerland.

Bilous Ya.V. Issues of legal regulation of information technologies in Ukraine in the context of european integration and digital transformation

This scientific publication is dedicated to the study of the challenges associated with the legal regulation of information technologies in Ukraine within the framework of European integration and digital transformation.

It is noted that the rapid development of information technologies presents numerous challenges to the legal system, as regulatory frameworks often lag behind the pace of technological progress. This results in legal gaps, conflicts of interest, and new threats to state institutions, businesses, and society. Such phenomena as cryptocurrencies, artificial intelligence (AI), and cybersecurity require new regulatory approaches, as they challenge traditional concepts of legal objects and liability.

The publication examines the history of adopting legislative acts in the field of information technology regulation in Ukraine, such as the Law "On Virtual Assets" and the Law "On the Basic Principles of Cybersecurity in Ukraine." The advantages and shortcomings of their implementation are highlighted, along with an analysis of the challenges in integrating European standards into Ukrainian legislation.

The study emphasizes the necessity of creating an effective regulatory framework to address issues such as privacy protection, responsibility for AI algorithmic decisions, combating cybercrime, and ensuring cybersecurity. Additionally, the importance of international cooperation, adapting European legislation to Ukrainian conditions, and implementing innovative approaches to protect the rights of individuals interacting with emerging technologies is underscored.

The conclusion highlights the importance and feasibility of leveraging international experience, harmonizing legislation with European standards, and developing cyber infrastructure to achieve effective legal regulation of information technologies.

The publication also emphasizes the need for further research into this topic to analyze new challenges arising from digital transformation and to ensure Ukraine's competitiveness in the global digital landscape.

Key words: *digital transformation, information technologies, cryptocurrencies, artificial intelligence, privacy, cybersecurity, European integration, legislative harmonization.*